

A céhes élet időrendje

Dolgozatom a céhes élet időrendjével foglalkozik, ennek időbeli meghatározottságát vizsgálja, és csak ehhez kapcsolódó kérdéseknél tér ki más, például erkölcsi vonatkozásaira.

A középkorban a céhrendszer Nyugat-Európában, Magyarországon, s így Erdélyben és a Székelyföldön is, nagyjából hasonló életrendet tenített. Mégis, a térbeli és időbeli eltérések ennek sajátos vonásokat kölcsönöztek.

A rendtartó székely mesterember életének ezt a sajátos időrendjét a kézművesárhelyi céhszabályzatok és jegyzőkönyvek alapján szeretném bemutatni. Sajátos történelmi időszak rendjéről van tehát szó, és ezért helyét a rendtartás általában érvényes keretei közt kell előbb megjelölnünk.

Teremtett világunkban és benne a legfőbb teremtményben, az emberben mindig adott volt a rend és a rendteremtő szándék is. Minden kor embere beleszületett egy már meglévő rendbe és ebben próbált további rendet teremteni, az élet mindenkori követelményeinek megfelelően. Ezért törvényeket, rendszabályokat alkotott az azokat igyekezett betartani és betartatni. Rendre szüksége volt az egyének és a közösségnek. Enélkül semmilyen közösség nem maradhatott és nem maradt fenn. Az ebbe beilleszkedni nem tudó vagy nem akaró egyed pusztulásra volt ítélve.

A történelem folyamán kialakult többféle közösség rendjét ismerjük. A Székelyföldön például, a paraszti világban eleinte a szokásjog, később az írásba foglalt falutörvények érvényesültek.

A középkori kézművesek életében meghatározóak voltak a városi polgári rend általánosabb törvényei és a mesterembereket szakmák szerint tömörítő céhek sajátos rendszabályai. Ezek

a szabályzatok határozták meg, néha rendkívüli szigorúsággal a kézművesek életét születéstől haláláig. A szabályzatok a céhtagok érdekeit védelmezték, ezért elsősorban a munkára, a javak előállításának és a termékek értékesítésének a módjára vonatkoztak. Ezeket azonban csak egyfajta életrend betartásával lehetett biztosítani. A szabályzatok ezért az életnek szinte minden területére kiterjedtek, az életkornak megfelelő előírásokat tartalmaztak, meghatározták a kézműves ember hétköznapjait és ünnepeit egyaránt.

A céhes élet rendje évszázadokon át szinte mozdulatlanok látszott. Általában az volt rá jellemző, hogy az egyszer már valamilyen módon megalkotott rendet igyekeztek megőrizni, nehogy azt valami újítás felborítsa. Ez a mentalitás főleg abból eredt, hogy a munka rendje, a javak előállítása során felhasznált eszközök és alkalmazott eljárások is hosszú időn át, egymást követő nemzedékek életében jórészt változatlanok voltak vagy csak oly csekély mértékben változtak, hogy az szinte észrevétlen maradt. Ezért aztán az élet rendjén való változtatást is indokolatlannak, nem kívánatosnak, sőt időnként határozottan károsnak ítélték.

Az élet azonban elkerülhetetlenül változásokat hozott. A céhszabályzatokat is igyekeztek állandóan egyre tökéletesebbé tenni. Ezért büszkén írták oda a bevezető- vagy befejező részhez, hogy örök rendtartásul megőriztessenek.¹ A törvényerőre emelt szándék természetesen nem gátolhatta meg az előhaladást, s így a korábban tökéletesnek vélt rend fokozatosan megváltozott, átalakult.²

A történelmi Magyarország területén a céhek nem azonos időben indultak el a fejlődés útján, eltérések vannak a felvirágzás, a hanyatlás, a céhek utóélete tekintetében is. Magyarországon általában a 15. századra tehető a céhek megalakulása. A 15-16. század fordulóján már több száz céh működött a jelentősebb városokban. A későn iparosodó Székelyföldön évszázados késéssel indult a polgárosodás, a kézművesipar és a kereskedelem fellendülése, s így a céhek megjelenése is. Magyarországnak a török hódoltság alá került részein másfél évszázadra elakadt a céhes kézművesipar fejlődése. Erdélyben és a Székelyföldön

épp ez a másfél évszázad az erdélyi fejedelemség kora, amikor a fejedelmek iparpártoló politikája révén egymás után alakultak céhszervezetek. Kézdivásárhelyen a 16. század második felében, Báthori István uralkodása idején alakult az első céh, a tímároké. A 17. század első felében, Rákóczi György kiváltságlevelével jött létre a csizmadia céh, majd a II. Rákóczi György által kibocsátott privilégiumokkal a szűcsök és a fazekasok céhe. A török kiűzése után, a 17. század végén és a 18. században a mai Magyarország területén újjászerveződtek a céhek. Ezzel szemben Székelyföldön, az osztrák elnyomó politika miatt ebben az időben kevés céh alakult, Kézdivásárhelyt például egyetlenegy sem. Így a 19. század első fele lett, megkésetten bár, majdnem mindenütt a céhrendszer újbóli felvirágzásának az ideje. Kézdivásárhelyen a század első évtizedében a szijgyártók és a mészáro-sok, 1841 és 1844 között pedig a szabók, az üstgyártók, az asztalosok, a kovácsok-lakatosok és a kalaposok tömörültek céhekbe.

A kiegyezés után gyorsan iparosodó Magyarországon a céhek, mint középkorból fennmaradt szervezetek a szabad iparfejlődés akadályaiává váltak, ezért 1872-ben törvény által megszüntették őket, helyükbe ipartársulatokat alakítottak. A gyáripar kifejlődésével aztán ezek is megszűntek. Kézdivásárhelyen, ahol a 19. század második felében és századunk elején egyetlen jelentősebb vállalat sem létesült, a kézművesek újjászervezett ipartársulatai megőrizték és továbbvitték a céhes hagyományokat egészen 1948-ig, az államosításig.

A hosszú, több évszázadra terjedő idő alatt, a gazdasági és társadalmi feltételek változásával a kézművesek munka- és életrendjét meghatározó szabályzatok is változtak. Állandónak csupán a rendteremtésre való törekvést tekinthetjük. A közösség követelményeket állított tagjai elé, amelyek biztosították a kölcsönös tiszteletet, az egyéni és közösségi érdek összehangolását, s ezáltal minden polgár számára a biztonságot. Egyfajta önkormányzati rendszer korai jelentkezését figyelhetjük meg ebben a gyakorlatban, amelyet Bibó István szavaival öntevékeny rendteremtésnek nevezhetünk. Joggal mondhatjuk demokratikusnak, hiszen a közösség tagjai maguk rendelkeztek saját sorsuk felett. A törvényeket nem egy kívülál-

ló hatalom kényszerítette rájuk, hanem maguk alkották azokat, mert felismerték, hogy rendre szükség van, és azt is, hogy adott történelmi időben épp milyenre. Szabályzataikat ugyan felterjesztették felettes hatóságokhoz: fejedelemhez, városi tanácshoz jóváhagyás végett, de csupán ezek megerősítéséért s egyben igazolásul is annak, hogy nem ütköznek nagyobb közösség, tehát az ország, vagy a város általános érdekeibe.³

A középkori céhszabályokat a keresztény erkölcs normái hatották át. A céh tagjai, a gazdasági életben és a társadalmi viszonyokban végbemenő változásokhoz alkalmazkodva módosítottak a szabályzatokon, egyes artikulusokat kihagytak, másokat beiktattak, vagy átfogalmaztak, a keresztény életszemlélet azonban tartósan meghatározó jellegű maradt. A különböző történelmi időkben keletkezett céhszabályzatok részletes összehasonlító elemzése meghaladja e dolgozat keretét. Bemutatóni azt szeretném, ami állandó bennük: mindenkor megszabták a kézműves ember munkáját, életét azáltal, hogy időben kijelölt keretek közé helyezték.

A középkori városban, ahol céhszervezet alakult, a kézműves ember nem szabhatott saját életrendet magának, mert egy közösség tagja volt, amely övta és segítette őt, s amelyet ő is kötelelt volt szolgálni.

A céhbeli mester kiváltságos helyzetben volt a nem céhbellel, vagy az idegennel szemben. Sőt, a gyermeke is bizonyos értelemben kiváltságosnak tekinthető. Ez nem jelentett semmiféle rangot, de a mesterség elsajátításában, a mesterré- és városi polgárrá válásban kétségtelenül előnyt biztosított számára.

A szűcs céh 1649-ben kelt kiváltságlevelében ez áll:

”hogiha az mester leginy be akar az Cehben állani, s mesterséget akar követni, elsőben is tisztelie meg az Cehet és 12 forintal tartozék a iambor Cehnek... ha peniglen Cehbeli Mesterember Gyermeke követ mesterséget csak hat forintal tartozik, s egy tisztelettel”.⁴

”ha mesterember faluról akar magának feleséget hozni, a feleségéért tartozik az Mestereket megtisztelni, ha penig városbéli ember giermekét veszi, nem tartozik semmivel.”⁵

A céhbéli mesternek és családjának előnyt biztosító artikulus annyira jelentős volt, hogy közel száz évvel későbbi ugyancsak szűcs, de más céh privilégiumokban is megtaláljuk.

„A mester embernek Özvegyei, úgynevezett Fiai és Leányai a Czéh meg engedett Privilegyeivel és Szabadságaival úgy élhetnek, mint mintén magok a Mester Emberek.”⁶

A 19. században az Erdélyi Kormányosság által kibocsátott Privilégiumok típusszabályzatokat tartalmaztak, amelyek külsejükben és tartalmukban majdnem teljesen azonosak. A céhbéli mester gyermekének előnyt biztosító cikkely mindenikben megtalálható.

„Az inasi tanulás ideje üstgyártó mester gyermekére nézve 3 - három, idegenére 4 - négy esztendeig tart.”⁷

„A remeklő legény miután a mesteri jogdíjra, ha idegen származású volna, 20 az az húsz Rforintot, ha pedig ezen czéhbéli mester gyermeke, 10. az az tíz Rforintot a Czéh pénztárába előlegelesen befizetett, a Czéhba bevétetik és mesteri joggal felruháztatik.”⁸

„A mester emberi fokozat függ a hittétel idejétől; ha egyszerre többen eskünnének fel, azon esetben a Czéhbeli mester gyermeke elsőb az idegennél.”⁹

A céhszabályzatok pontosan meghatározták a tanulás idejét, rendjét. Mester csak az lehetett, aki alaposan elsajátította a mesterséget s ennek remek munkájával bizonyosságát is tudta adni. Az inasévek, az úgynevezett „apródesztendők” általában négy évig tartottak.

„Inast Cszymadia négy esztendeonek alatta tanosághra be ne fogagyon, de ha az Ura akarya fertály esztendeot megh engedhesen benne.”¹⁰

„El vagyon rendeltetve, hogy az Inas 4 Esztendeot teolesön apród esztendőt az Uránál.”¹¹

„Ha valamelyik Ifiúnak a ki nem Mester Ember Gyermeke a mesterség tanulására kedve leszen, válasszon magának egy Tanító Mestert a kinél Négy heti próbát kiállván Születéséről költ kereszt levelével és két kezesseivel együtt az Inaságban léendő bé iktatás végett, az czeh eleiben állítassék, amikor is, a Czéh egyben Gyűléséért 1 Rforintot fizetni tartozik.”¹²

Tekintettel arra, hogy a mesterember gyereke tulajdonképpen már a családban szinte játszva sajátította el a szakmai tudást, a szabályzat megkönnyítette az inasságból való felszabadulást. „Ha a Gazda Inassát maga költségen szegődötti bé, maga ruházza és szabaditya fel, úgy Tanulásának ideje Négy egész Esztendő légyen, ha pedig mind ezeket az Inas vagy Szülei a magokéból tellyesítik, felszabadulások ideje három esztendő leszen. A Mesternek fiaira nézve pedig semmi bizonyos Esztendő tanulásokra ki nem szabatik, mivel azok 3 vagy 4 Esztendő előtt is, ha mesterségek Tanulásban olyan szorgalmatosan Gyakorolták magokat, hogy a fenn álló felséges Rendelések Szerént egy vagy két esztendei tanulások után is Inasi próbát minden hiba nélkül el készíthetik. Tanító Gazdájoktól, magok viseletek, és Szorgalmatosságokról való bizonyosság leveleket elé mutatván fel Szabadíthatnak.”¹³

Ha a tanulás idejét illetően volt is kedvezés a mesterember gyereke számára, a teljesítmény terén nem volt semmilyen engedmény.

„A tanulás idejét kitöltvén köteles leszen az Inas az Inasi próbát el készíteni.”¹⁴

Az inasszegődtetésre vonatkozóan szinte teljesen azonos módon rendelkeznek a 19. század közepén kibocsátott szabályzatok.

„Inasnak bevétetik - nemzet és vallás különbsége nélkül minden becsületes szülőktől származott, jó hírű nevű és 12 - tizenkét esztendőt elért, vagy azon felyüli életkorú Ifjú, kinek a szabadmesterségre hajlandósága leszen.”¹⁵

Az inaskodás nem kis keserűséggel, megálztatással, gyakran veréssel is járó esztendei után az inas felszabadult, ami nem jelentett tulajdonképpen szabadságot, csak jogi helyzetének változását. Mesterlegényként csekély fizetésért további kemény munkával tett szert mesterségbeli tudásra.

„Az Inasok, akár idegenek akár Mesterek fiai legyenek, minekutána a Czéhtől fel szabadíthatnak és Legényeknek esmértetnek, tartoznak azon Czéhnál még egy esztendeig dolgozni, és az után más Városokban vagy Országokban is, három Esztendeig bővebb tanulás végett vándorolni. Haza jövén pedig egyik betsületes Mester embernél fél esztendeig lakni és a ki szabott bérért dolgozni,

hogy az alatt külső helységekről hozott erkölte meg esmérthessék.”¹⁶

A legények munkával történő tanulása a következő rend szerint alakult:

“A mester legények akár hét számra, akár nap számra, akár pedig darab számra dolgoznak, mégis hétfőn reggel kezdven a dolgot tartoznak egész héten által dolgozni, illy rendel. Téli időben reggeli hat órától fogva estvéli Tíz óráig, nyáriidőben pedig Öt órától fogva, egész nap mint addig míg a nap világa tart még pedig minden kedvtelenség nélkül.”¹⁷

“Minden legény a műhelybeli munkát pontosan tartozik elvégezni.”¹⁸

Különös szigorúsággal követelték meg a munkát az ünnepeket megelőző hetekben, amikor több termékre volt szükség, és szorosabb volt a határidő.

“Egy legénynek is Hétköznap Vasárnap szorgos eseteken kívül Mesterét elhagyni, valamint ellenben a Mesternek is méltó ok nélkül legényét elküldeni nem szabad. Ugy szintén Húsvét, Pünkösöd és Karácson előtt három héttel egy legénynek is Műhelyét el hagyni és a Mesternek is legényét ezen ki szabott időben el bótánai telyességgel meg nem engedtetetik, ha tsak valamelyik Rész bizonyos okok által arra nem kényszeritetik.”¹⁹

Ha a legény munkában eltöltött esztendeje lejárt, elindulhatott vándorolni.

“Minden Legénynek szabad bővebb tanulás végett ... annyit ideig vándorolni, amíg neki tetszik, anélkül, hogy az által Czéhbeli rangját el vesztené.”²⁰

A legény vándorlási szándékát két héttel korábban kellett jelentse mesterének, amikor pedig a vándorlásból hazatért a céhmesternél vagy az atyamesternél három napot kellett dolgozzon.

“A mesterlegény inasságból felszabadulta után egy egész esztendőt ezen czéhnál köteles dolgozni, aztán pedig külföldön, vagy más honi városokban a mesterség bővebb tanulására s maga kimívelése végett három esztendeig vándorolni s végre a vándorlásból hazatérte után ugyan ezen czéhnál egy remek esztendőt töltvén ennek végével, midőn tudniillik már mesternek a céhba bevétetni kíván “remek munkáját” a czéh által

előlegesen meghatározott mívben és kijelölt helyen kiküldött Biztosok felügyelete alatt a Czéhnek bemutatni. Mind azon által, hogy ha előre nem látható akadályok miatt vándorolni nem lehetne, abban az esetben is jó és tökéletes remekjét megadván a felséges Királyi fő Kormánytól előre nyereendő engedelemmel, bevétessék. Mely remek munka a Czéh által megvizsgáltván s jónak és elfogadhatónak találtván, a remeklő legény miután a mesteri jog díjául, ha idegen származású volna 20 az az húsz Rforintot, ha pedig ezen czéhbeli mester gyermeke, 10 az az tíz Rforintot a Czéh pénztárába előlegesen befizetett, a czéhba bevétetik és mesteri joggal felruháztatik. Ellenben pedig, ha a remek rossznak s el nem fogadhatónak találhatnék, bővebb remeklésre utasítatik s az czéhba mind addig, míg tökéletes, hiba nélküli remek munkát elő nem mutat, mesternek fel nem vétetik.”²¹

A mesterré válásnak, természetesen, a tökéletes szaktudás megszerzésén kívül számos más akadálya is volt. Meglehetősen nagy összeget, úgynevezett mestertaksát kellett a céhnek befizetnie, záros határidőn belül kellett nősülnie és egy éven belül mesterasztalt kellett adnia, tehát meg kellett vendégelnie a céh tagjait.

A mesterlegények vándorlásaik során sok magyarországi városban megfordultak. A kézdívásárhelyi kézművesek jó hírnevéről tanúskodik az, hogy Debrecenből és Veszprémből is érkeztek ide legények mesterséget tanulni, sőt olyanok is voltak, akik itt telepedtek meg, itt kérték a céhbe való felvételüket. Egy múlt század közepéről való szücs céhjegyzőkönyvben olvashatjuk:

“Ugyan ez nap Veszprém megyei mező Városi Szaller János egy Kérelmet ad Czéhunkhoz hogy ötöt az illendő Taxa lefizetése mellett Czéhunk kebelébe vennők bé mint hogy 9 évet vándorlott legény mire Határozat: Mint hogy előttünk ugy a Városi Tanács előtt is még nem elég esmeretes töltsön köztünk is 3 évet s az után szerentséknnek tartjuk Tag társunknak be fogadni. Ezen válasszal meg nem elégedve folyamodott a Tkts Tanács eleibe a Kérelmess egy kérelvével, melyet mi is mint Czéhunk elől ülője feleletre kérelmét kivettük s míg feleletünköt megtettük volna a T. Tanátshoz a Kérelmest megtekintve 2 évet

elengedve s a harmadikot mint remek évet, az maga Kényerét el tölteni engedték mit is a Kérelmes kérszönet nyilváníásával elfogadott és a T. Tanáts-
huz bé adott írományairól egészen lemondott.
Molinár Mózes főcéhmaster Bodó Jóseff Kis
Céhmaster.”²²

Egy későbbi jegyzőkönyvben megtaláljuk az indoklást:

“Mint hogy a Kérelmes folyamodónak jó erköltseit mint személye mint vándor könyve mutatja kérése méltányoltatt.”²³

Az inas és a mesterlegény tanulásra rendelt ideje tulajdonképpen a mester által kijelölt és ellenőrzött munkában telt el. Az önállóvá vált, műhelyt fenntartó mestert a céh ellenőrizte és kötelezte tisztességes, jó minőségű munkára.

“Hogy ha valamely Mester Ember munkáját fel vállalván azt Terminusra el nem készítette, akkor a Czéhbeli előljáró a dolgozató által megkerestetvén, tégyen a munkának be-
végzésére illendő terminust, melyre ha még a munka el nem készülne fizessen az olyan restül dolgozó Mester Ember a Czéhnek 30 krajtzárt.”²⁴

“A mesterember bár kinek is megtalálására munkát vállalván fel, köteles azt a kítűzött határidőre illendő fizetésért tisztességesen elkészíteni, vagy készíttetni.”²⁵

A céh rendjének fenntartására, a szabályzatban előírt kötelezettségek betartására, a mulasztások, kihágások büntetésére a céh tagjai közül előljárókat választottak. Ezek kötelesek voltak rendszeres időközönként céhgyűlést tartani. A céh szervezeti életének is megvolt a maga rendelt ideje.

“Az Cszimadia Mesterek egy koezoenséges helyre eoszvegyüllyenek és egy Feo s Vice Céhmastert választanak kik esztaandeig tartozzának az Czéhnek minden rendtartására és szabadságára gondot viselni s vigyázni, s az meghirt Articulusok rendi szerint és minden jelen lewő és koevetkezendeo Szükségekért táblajárások által az mestereket házokhoz gyüteni.”²⁶

A szűcsök 1649-es szabályzata előírja, hogy új esztendő napján kell megtartani azt a céhgyűlést, melyen fő- és kiscéhmaster, atyamestert választanak. Ezek a generális vagy nagygyűlések más szabályzatok szerint év végén, karácsony másodnapján voltak. A 19. századi szabályzatok

két nagygyűlést tartanak kötelezőnek: Szent János havának 26.-ik napján és karácsony harmadnapján. A céhszabályzatok többsége azonban céhgyűlést minden fertály esztendőben szükségesnek tartott, hogy az “ez alatt elé fordult Czéh dolgai igazításba vétessenek.” A legények társaságának szabályzatai általában havonta megtartandó gyűlést írnak elő. Az év végén, illetve az év elején tartott nagygyűlésen választották meg a céh előljáróit meghatározott időre: a főcéhmastert és a kiscéhmastert egy esztendőre, az atyamestert és a látómestert két esztendőre. A céh gyűlésein kellett elszámolni a céh vagyónával, eldönteni, hogy mire fordítsák a céh pénztárában lévő pénzt, itt kellett felolvasni az inasoknak, legényeknek, mestereknek a szabályzatot, hogy “az azokat által hágók magokat tudatlansággal ne mentessék.”

A céhszabályzatok nem csak a tanulásra, a munkára, a szervezet belső életére, rendjének megtartására fordítandó időt szabták meg, hanem az ünnep megtartására is kötelezték a tagokat.

“Vasárnapi és Innepnapi templomi Isteni tiszteletekre a vallások különbsége nélkül minden előljárók, mesterek és legények megjelenni kötelesek.”²⁷

“Az ki surczosan jár inep napon, büntetődik 50 kr.”

“...innepnapokon mindenki templomba menjen.”²⁸

Szinte mindenik szabályzatban pontosan megjelölt köteleesség a templombajárás, az ünnepek megtartása.

Az eddig bemutatott szabályzatokból úgy tűnik, hogy a derék mesteremberek nem is tettek egyebet, csak dolgoztak és imádkoztak. A szabályzatokból ugyan kevéssé derül ki, de a jegyzőkönyvek tanúskodnak arról, hogy bizony nem mulasztották el az alkalmat, ha mulathattak. A szórakozásnak is megvolt az ideje. A szabályzatok szerint akkor, amikor inast szegődtettek, felszabadítottak, legényt mesterré avattak, mert ilyen alkalmakkor a céh előljáróit több tál étellel, több veder borral kellett megtisztelni. Az élet jelentős eseményei: keresztelő, esküvő, néha még a temetés utáni tor is alkalmat kínált a mulatozásra. A legényekkel is bizonyára nem egyszer történt meg, hogy vasárnap mulatozásra adták fejüket, és ezért

hétfőn hajnalban nem tudtak munkába állni. Számos szabályzatban ezért szerepel a Blaumontag, az úgynevezett korhelyhétfő megtartására vonatkozó szigorú tilalom.

A céh gondoskodott az öregekről és betegekről. A szabályzatokban külön artikuslus írta elő az öregek szabályaikat.

“El végezze a Nms Czéh egyenlő akarattal, hogy ennek utána a mely öregek Czéh mesterséget viselhetnek azoknak az ülés helyek egyik az másik után leszen, Gradus szerint.”²⁹

Ez a rend a vásárok alkalmával is érvényesült.

“... minden veszekedések eltávoztatására nézve, meg határozatják, hogy a vásárokbán üljön és árulyon legelőll az öregebb Mester ember, utána a többi mind rendre idő szerént.”³⁰

Az idősebbek iránti tisztelet megadására már a mesterlegények szabályzataiban is találunk előírást:

“Egybegyűlések alkalmával oly rend leszen, hogy ki-ki felszabadulása szerint üljön.”³¹

A céh gondoskodott a végtiszteességről is. Mesterember, vagy családtagja halála esetén nem csak temetésen való megjelenés volt kötelező, büntetés terhe mellett, hanem a halottas háznál való kétszeri, vagy háromszori virrasztás is. Ugyancsak a céh gondoskodott a sírásásról és a test viteléről.

Egy 1808-ból való szűcs protokollum tanúskodik erről:

“Anno 1808 die 2 April Czéh gyűlése lévén és egyszersmind Czéhoz tartozó bajok igazítottak, az holot is elvégeztették örök megtartásul, az hogy ennek utána az Atyamester szoros kötelessége legyen (büntetés mellett) az hogy ha valaki meghalozik Czéhunk részéről, akár férfi, akár pedig Asszonyember legyen, az keserves háznál meg kívánta kötelességeket mint Atya mester, leg kisebb fogyatkozás nélkül véghez vigeny és a Test vivőket az előtt való nap a Czéh részéről rendelje ki, hogy Vitelkor ebben hiba ne legyen, aki pedig ez ellen vétene, mint szó fogadatlan büntetését úgy határozza el a Czéh a mint az Artikuslus tartja az az 1 for. és 1 font Viasz minden kifogás és kedvezés nélkül.”

A céhrendszer, mint láttuk, az egész életet átfogó, mindenre kiterjedő szabályzatokat alkotott, védte, oltalmazta tagjait, gondoskodott róluk,

ugyanakkor legfőbb meghatározója volt a közösséghez tartozó egyedek életének, végigkísérte életüket születésüktől halálukig.

A céhrendszer felett eljárt az idő. Szabályzataik is elévültek. Előírásait későbbi időkben már nem lehetett munkát és életrendet szabályzóknak tekinteni és fenntartani. Az “örök rendtartásul” hozott szabályok nem lehettek örökéletűek. Azok az előírások azonban, amelyeknek ihletője a keresztény világszemlélet volt, amelyek mélyen humánus életérzésből fakadtak: a becsületes munkára, embertársainak megbecsülésére és szeretetére, a róluk való gondoskodásra vonatkoztak, soha nem évülhetnek el, amíg emberi méltóságunkhoz ragaszkodunk.

Jegyzetek

1. A kézdívasárhelyi csizmadia mesterlegények 1796-ban kelt szabályzatának bevezető része:

“Mi, az kik vagyunk e nagy Erdélyben, Háromszéken nemes Kézdívasárhely városában Privilegiált Csizmadia Chénak Ché Mesterei és több Tagjai kívántuk mi is mint más külső Városokban az Mester Legénység között az mi Chéhunkban lévő szép Társaságot rendtartásul fel állítani és azokban a melyek ide aláb meg vagnak határozva, egyenlő akarattal ki adni és *Örökké rendtartásul* határoztuk, hogy kinek mitsoda kötelességek legyen, a kik ezen Társaságban vagnak...”

2. A kézdívasárhelyi csizmadia mesterlegények 1796-ban kelt szabályzatának utolsó lapjára 1813-ban bejegyezték:

“A mint a régi Articuluss a *régiség mián Meg avult* azon okokból *Újra iratott*, Confrontáltatott, puctumról puctumra Ugy tanáltatott. A Nemes Ché Petszéjével Újra MegErősítettet Az 1813-dik Esztendőben, boldog Asszony hava 15-kén Benkő Sámuel Fő Chémesterege idejében Tsiszár Miháj kis ChéMester”.

3. A kézdívasárhelyi üstgyártó céh 1844-ben kelt Privilegiuma és szabályzata:

“Rendszabályok, Mellyek az Erdélyi Nagy Fejedelemségbeli Királyi Fő Kormányásék által nemes Kézdí Vásárhely városában felsőbb engedelemmel alakulandó Üstgyártó Céhnek, a honi Czéhok általános rendzeteiség, *Használhat és szoros megtartás végett* ideiglenesen kiadatnak.”

A privilegium utolsó lapján bejegyzés:

“1844-be Augustus hónapja 17-ik napján a *szokott impélyes tisztelettel publicatlatot*, a mind ezt bizonyította a Kézdí Vásárhelyi Törvényes Tanács Közigazgatási jegyző Könyvének 1844-be Augustus 17-én 654 számok alatt költ irománya - megjegyztetem a meg irt napon Szabó Dániel Fő jegyző.”

4. A kézdívasárhelyi szűcs céh II. Rákóczi György erdélyi fejedelem által 1649 január 29-én Gyulafehérváron kiadott Privilegiuma és Szabályzata, 26. Artikuslus

5. U.o. 27. Artikuslus

6. A kézdívasárhelyi szűcs céh 1824-ben megújított Privilegiuma és Szabályzata, 21. Artikuslus

7. A kézdívasárhelyi Üstgyártó céh 1844-ben kelt Privilegiuma és Rendszabályai, 3. Czikk

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi kalapos céh 1844-ben kelt Privilegiuma és Szabályzata, 10. Czikk

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi csizmadia céh I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1790-ben Gyulafehérváron kiadott Privilegiuma és Szabályzata, 10. Czikk

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi szücs céh 1649-es szabályzata, 6. Artikulus

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi szücs céh 1824-es Szabályzata, 50. Artikulus

1111-4 Czikk
51. Artikulus

1111-4 Czikk
52. Artikulus

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi szabó céh 1841 november 7-én az Erdélyi Nagyfejedelemségi Királyi Fő Kormányzszék által kiadott Privilegiuma és Szabályzata, 3. Czikk

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi szücs céh 1824-es szabályzata, 27. Artikulus

1111-4 Czikk
39. Artikulus

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi timár legények 1850 augusztus 15-én kelt szabályzata, 7. Artikulus

1111-4 Czikk
Kézdivásárhelyi szücs céh 1824-es szabályzata, 44. Artikulus

1111-4 Czikk
37. Artikulus

1111-4 Czikk
Az istgyártó céh 1844-es szabályzata, 5. Czikk

1111-4 Czikk
A kézdívásárhelyi szücs céh 1851 november 29-i gyűlésén készült jegyzőkönyv, 49. lap.

1111-4 Czikk
1853-ban felvett jegyzőkönyv, 51. lap

1111-4 Czikk
A szücs céh 1824-ben kelt szabályzata, 20. Artikulus

1111-4 Czikk
Az istgyártó céh 1844-es szabályzata, 9. Czikk

1111-4 Czikk
A csizmadia céh 1638-as szabályzata, 1. Artikulus

1111-4 Czikk
Az istgyártó céh 1844-es szabályzata, 17. Czikk.

1111-4 Czikk
A timár legények 1850-es szabályzata, 4. és 50. pont

1111-4 Czikk
A szücs céh 1788. évi protokolluma

1111-4 Czikk
A szücs céh 1824-es szabályzata, 15. Artikulus

1111-4 Czikk
A timár legények 1850-ben kelt szabályzata, bevezető rész

Timpul breslelor

(Rezumat)

Lucrarea analizează statutele de breaslă, îndeosebi acele reglementări care prevăd obligații stabilite în timp.

Statutele și procesele verbale ale breslelor din Tg. Secuiesc din secolele XVII-XIX. dovedesc că viața comunităților s-a desfășurat conform unei ordini bine determinate în timp. Îndeplinirea unor obligații, precum și exercitarea unor drepturi au fost stabilite și după acest criteriu.

Statutele de breaslă au fost elaborate de fiecare comunitate de meșteșugari conform nevoilor proprii, acestea servind deopotrivă interesele asociației profesionale în general și cele per-

sonale ale membrilor săi. Aceste statute conțineau în primul rând prevederi cu privire la însușirea meșteșugului, precum și la realizarea și valorificarea produselor meșteșugărești. Dar cum reiese din statutele și procesele verbale de breaslă ale tăbăcariilor, cizmarilor, cojocarilor, timplarilor, croitorilor și pălărierilor din Tg. Secuiesc din perioada analizată, reglementările se extindeau la aproape toate domeniile vieții. Ele au stabilit o ordine nu numai în muncă, dar și în privința timpului consacrat pentru odihnă, pentru festivități religioase și laice, pentru petreceri.

Statutele conțin norme cu privire la viața morală, la comportament, la încadrarea individului în viața colectivității, începând din frageda copilărie pînă la cea mai înaintată vîrstă a meșterului și a membrilor familiei sale. Statutele reglementau modul de viață al fiecărui membru al comunității de la naștere pînă la moarte.

Articolele statulelor de breaslă s-au modificat de-a lungul secolelor, ele fiind mereu adaptate la situația economică și socială din fiecare perioadă istorică. Năzuința spre o ordine bine stabilită a rămas însă constantă.

The Temporal Order of Trade Guild Life

(Abstract)

The paper analyses those elements and rules of the trade guilds that defined the temporal pillars of the lives of guilds. The guilds functioning in Kézdivásárhely (Tg. Secuiesc) between the 17th-19th centuries have each statutes, which prove that the life of the craftsman-society had exactly determined rules. Duties and rights had all a certain precisely stated order in time. The rules themselves were established by the community and the single members as well.

These rules could only be effective if they first regulated the life of the craftsman itself. Therefore the rules not only scheduled the time for work for rest, but also extended over the religions and lay feasts, over anniversaries and ceremonies, over behaviour in every-day life as well as over the moral rules too.

The statutes of the trade guilds changed and were modified over the centuries according to the economic and social situation of the given period, but the diligence over the maintenance of the discipline remained continuous. The statutes of the guilds strictly determined the life of the craftsmen in all respects, from birth until death.